

<https://doi.org/10.37919/0201-419X-2021.94.17>

УДК 81'28

ФОНЕТИЧНІ МАРКЕРИ КНИЖНОСТІ В МОВІ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША

КУМЕДА

Olena

Олена Павлівна,

KUMEDA,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови і літератури Сумського державного педагогічного університету ім. А.С. Макаренка; вул. Роменська, 87, Суми, Сумська область, 40002; e-mail: olenakumeda@gmail.com ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6879-1388>

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor at the Department of Ukrainian Language and Literature Sumy State Pedagogical University A.S. Makarenko; Romenska, 87 St., Sumy, Sumy region, 40002, Ukraine; e-mail: olenakumeda@gmail.com

Пропоноване спостереження здійснено переважно на матеріалі першодруків творів Пантелеймона Куліша і є частиною цілісного дослідження мови письменника на тлі рідного йому східнополіського говору північного наріччя. У статті розглянуто окремі риси мови Куліша у світлі їхнього зв'язку з давнішою книжною традицією української літературної мови. Зокрема, з урахуванням свідчень діалектних джерел, писемних пам'яток, а також тогочасної мовно-літературної практики проаналізовано збереження *о в окремих словоформах; з'ясовано, що, попри безперечний вплив на мову П. Куліша питоного говіркового довілля, розглянуті елементи фонетики відбивають насамперед усталений за часів автора мовно-літературний стандарт східноукраїнської редакції і водночас оприявнюють тяглість попередньої книжної традиції, опертої на північні говори; звернуто увагу на стилістичні функції фонетичних маркерів книжності в мові П. Куліша.

Ключові слова: першодрук, книжна традиція, мовно-літературний стандарт, діалектне джерело.

Студії над мовою Пантелеймона Куліша переконують у східнополіській діалектній основі його ідіолекту [Шевельов 1996; Матвіяс 2008], хоча низка рис мови письменника, які підтверджують нерозривний зв'язок автора з рідномовним довіллям, відомі в багатьох інших говорах, що засвідчує мовно-

літературна практика його сучасників і наступників. З іншого боку, в окремих північноукраїнських рисах мови П. Куліша можна вбачати книжну традицію тогочасної літературної мови, яка, на переконання Ю.В. Шевельова, спиралася на чернігівські говірки, і саме означену традицію активно підтримував Куліш, пізніше «таку ж роль відігравав Грінченко» [Шевельов 1996: 162–173]. Власне, названим вище гіпотетичним маркерам книжності Кулішевої мови присвячено пропоновану студію, уgruntовану попереднім фундаментальним дослідженням ідіолекту письменника у зв'язку з рідним йому східнополіським говором північного наріччя [Кумедда 2011]. Матеріалом для спостереження, крім одного неприжиттєвого видання – поема «Маруся Богуславка» (1909), послужили насамперед прижиттєві першодруки творів, два з яких – роман «Чорна рада» (1857) та історичний «Хмельницина» (1861) – побачили світ у власній друкарні та за редакторської коректи П. Куліша; автобіографічний нарис «Жизнь Куліша» (1868) та оповідання «Ориця» (1882) також можна вважати авторизованими текстами, оскільки виправлення в ці видання вносили тільки за згодою (чи на прохання) автора.

Міркування Ю.В. Шевельова про тяглість «чернігівської діалектної основи» в розвиткові нової української літературної мови не прищепилися у вітчизняному мовознавстві; водночас в окремих студіях провідних українських лінгвістів трапляється потрактування північноукраїнських рис мови Шевченка як вияв зв'язку з «попередньою книжно-писемною практикою» [Єрмоленко 2013]. До того ж висновки Ю. Шевельова про вплив північноукраїнської літературної традиції на мову Т. Шевченка знайшли підтримку в австрійського вченого М. Мозера, зокрема, у праці «Тарас Шевченко і сучасна українська мова: спроба гідної оцінки» [Мозер 2012]. Як відомо, одне з визначальних місць у мовному оточенні поета посідав П. Куліш. Роль останнього у формуванні загальноукраїнської літературної мови важко переоцінити, однак традиційно ідіолект самого Куліша залишається здебільшого на периферії вітчизняної лінгвістики; елементи ж, які в мові письменника можна витлумачувати як маркери книжності, «загубилися» в узагальнених дослідниками списках церковнослов'янських та ін. лексичних архаїзмів, що ними багата мова письменника. Водночас окремі фонетичні та граматичні риси мови П. Куліша, які він, цілком ймовірно, засвоїв у рідному східнополіському діалектному оточенні,

актуалізують проблему діалектно-літературної взаємодії: з одного боку, їх оприявнює мова сучасників автора (представників інших говорів), з іншого – частину цих рис авторитетні дослідники оцінили як репрезентанти книжної традиції. Серед таких рис – збереження *o в окремих дериватах від псл. *volja*, *rokojъ* та в деяких інших випадках. Нижче докладніше розглянемо особливості відбиття відповідних словоформ у мові Пантелеймона Куліша з урахуванням свідчень діалектних джерел, а також тогочасної мовно-літературної практики.

У мові першодруків П. Куліша переважають словоформи з *o від псл. *volja* – 32 (o) : 25 (i), причому з 32-х з *o 11 становлять безальтернативно відбиті в текстах 1857, 1861 і 1909 рр. *невольник*, *невольниці*² (наз. відм. множ.). Відзначимо, що з 25-ти словоформ з рефлексом i 23 виявлено в тексті 1861 р. – *вільний*, *вільного*, *вільне*, *вільної*, *вільні*, *вільними*, *вільно*; *вільності*, *вільностей*; *невільничу*, *невільниче*; *въ самовільстві*. Закономірність у цьому першодрукові порушують чотири словоформи з *o – *вільні* (2) (Хм. 27, 126), *багато невольника* (Хм. 38), *своєвольнимъ* (Хм. 52). Решту словоформ із секундарним [i] зафіксовано в текстах 1857 і 1868 рр. – *вільно* (Ч.р. 191), *вільний* (Ж.К. 298). У найбільш ранньому (за винятком одиничного *вільно*) та найпізнішому текстах 1857 та 1909 рр. *o послідовно збережено у *вольность*, *вольности* (род. відм. одн. / наз. відм. множ.); *вольний*, *вольна*, *вольну*, *на вольній*, *невольний*; *невольникъ*, *невольника*, *невольники*, *невольників(ъ)*, *невольниці* (наз. відм. множ.), *невольницькі*. Крім того, у тексті 1857 р. зафіксовано 43 словоформи з *o в складі антропоніма *Василь Невольникъ*. Словник староукраїнської мови фіксує з давнім o *вольность, *невольныи та *Невольникъ (особова назва) (ССУМ I: 195; II: 33). Імовірно, для П. Куліша у відбитті словоформ із псл. *volja* більше важила книжна традиція, особливо в тексті “релігійно-історіософської поеми» «Маруся Богуславка», де автор «оригінально використав фольклорні та історичні матеріали» [Нахлік 2007 II: 206, 207] і де варіанти з [o] могли виконувати стилістичну функцію: “*І тобі, царице вольна, Київ подарую*» (М.Б. 121); «*Ой ви, бідні невольники! як се ви й живі зостались*» (М.Б. 107). М.А. Жовтобрюх спостеріг, що письменники ХІХ ст. слова *вольний*, *невольник* звичайно вживали з o, зокрема, і в мові Т. Г. Шевченка o послідовно відбито в

² Правопис цитованих джерел збережено.

прикметнику *вільний*³ [Жовтобрюх 1962: 49, 51]. «Словарь...» за ред. Б. Грінченка без варіантів пропонує *невільник* та *невільницький*, однак помічено вагання щодо таких слів: *вільний* / *вольний*, *вільність* / *вольність*; *невольний* / *невільний*, *невільничий* / *невольничий* (Сл.Гр. I: 253; II, с. 539, 541).

Мова текстів П. Куліша засвідчує збереження *o у двох спільнокорених словоформах, відбитих у текстах 1868 та 1909 рр.: *покойного* (Ж.К. 20); *заупокойні* (М.Б. 172) – деривати від псл. *рокожь*. У цих самих текстах паралельно зафіксовано *покійникъ* (Ж.К. 336), *покійний* (Ж.К. 312) та з іншим значенням *покій столовий* ‘ідальня’ (М.Б. 131). У першодруках 1857 та 1882 рр. без варіантів відбито *покійникъ* (Ч.р. 69, 198), *покійний* (Ч.р. 106, 189, 392; Ор. 3), *покійна* (Ор. 5), *непокійну* (Ч.р. 53). Є. К. Нахлік зазначає, що в тексті авторизованого видання «Орисі» 1861 р. П. Куліш виправив *покойний* на *покійний* (Тв. 1994 I: 625), однак ще в листі від 1854 р., написаному українською мовою, збережено *o – *покойного* (КЛ II: 203). У давньоукраїнській мові іменники *покои*, *покоиникъ* відомі з *o (ССУМ II: 178). На припущення М. Мозера, форму *покойний* можна вважати церковнослов’янізмом, саме її (а не *покійний*) засвідчує Словник мови Шевченка 1964 р. [Мозер 2012: 75]. Сл.Гр. (III: 271) без варіантів подає *покій*, *покійний*, *покійник*. В етнографічних записках П. Куліша зафіксовано *вічний покбій* (ЗОЮР: 65); у матеріалах Б. Грінченка – одиничне *покійний* (Гр. 1895: 98), а в сучасній говірці хут. Мотронівка Борз. р-ну – *по'к[о]їна* (3), але *спо'к'[i]їно*, *неспо'к'[i]їно* (2) (2009 р.)⁴. Останні лексеми з [i] не осмислюються як семантично пов’язані з *покійний* ‘мертвий’. Припускаємо, що за часів П. Куліша в східнополіському говорі в аналізованих словоформах були поширені [o] та [i], однак на збереження *o в мові письменника могла впливати книжна традиція.

Загалом мову першодруків П. Куліша характеризує варіантність реалізації */o/ в закритому (а також сумнівному щодо відкритості / закритості) складі багатоскладових словоформ, що

³ Так само М. Мозер – в опорі на матеріали Словника мови Шевченка 1964 р. – підтверджує послідовність написань у Т. Г. Шевченка *вольний* (також *вольно*, *вольнодумствувати*) [Мозер 2012: 74].

⁴ Записи діалектного мовлення – зберігаються в автора та в Українському діалектному фонфонді (Інститут української мови НАН України, м. Київ) – з території говірок, найближчих до місця народження П. О. Куліша (с. Макове, с. Клишки, с. Чаплівка Шосткинського р-ну, с. Слоут Глухівського р-ну), а також говірки хут. Мотронівка Борзнянського р-ну.

угрунтовано діалектною основою мови письменника, а паралелізм форм може вказувати на спробу автора встановити норму, інтегрувавши традиції різних говіркових ареалів. Що ж до аналізованих конфесійних елементів *покойний*, *запокойний*, то тут характер рефлексії інший – збережено *o, що, вірогідно, зумовлено стилістичними настановами автора, який добре відчував особливий статус конфесійного стилю як високого.

Ймовірно, до стилістично зумовлених елементів книжності в мові П. Куліша треба зараховувати й форми з *o, що їх можна вважати лексичними архаїзмами. Зокрема, тексти 1857 і 1909 рр. фіксують лексему *столець* у значенні ‘престол’, пор.: «*А Запорозці схопили Іванця на руки да вже й на стіль сажаять, и булаву й бунчук до рукь дають /.../ І кинулись куюю до стола. Сичуть, рубаяють Низовців, сажаять на столець Сомка*» (Ч.р. 340); «*Стольці церковні й титули владичні Оддав без короля ченцям своїм...*» (М.Б. 159); «*Нові постали в Русі ієрархи, І на стольцях апостольских посіли, І Русь Москві простерла братні руки...*» (М.Б. 163). Як видно, у тексті «Чорної ради» разом із застарілим *столець* автор двічі у тому ж значенні відбиває *стіл*. Означена варіантність не випадкова: як співробітник Археографічної комісії для розгляду стародавніх актів П. Куліш мав змогу добре ознайомитися зі староукраїнською мовою і зауважити паралелізм в уживанні лексем *стол* – *столець*, що засвідчують пам’ятки княжої доби й пізніших часів⁵; серед цих пам’яток був і Літопис Самовидця⁶, на який письменник покликається в передмові до (російської версії) роману як на правдиве джерело подій, змальованих у «Чорній раді»⁷

⁵ Зокрема, за даними літописів, усі князі сиділи «на столі», тобто княжили, володарювали. Наприклад, Київський літопис (за Іпатським списком), що охоплює події від 1117 р. до 1198 р., тричі відбиває успадкування престолу через формулювання «и сѣде на столѣ дѣда своего и вѣа своего» (ЛР 1908). У джерелах XIV–XV ст. *столець* ужито в значеннях символу верховної влади, престолу, єпископської катедри, апостольського престолу тощо (ССУМ II: 388). Прикметно, що, реструкуючи значно пізніший, сучасний Кулішеві лексичний стан української мови, Словник за ред. Б. Д. Грінченка вже не фіксує поданих вище значень слова, хоча пропонує як рівноправні фонетичні варіанти *столець* і *стілець* (Сл.Гр. V: 206, 209).

⁶ Відомий факт, що й видання, і назва цього літопису завдячують П. Кулішеві; так само, наприклад, й коректура та друк «Южнорусских летописей, открытых и изданных Н. Белозерским» (1856) пов’язані з іменем Куліша.

⁷ Щоправда, означений літопис без варіантів фіксує тільки *столець*; не підлягає сумнівам опора автора «Чорної ради» на текст «Літопису

[Федорук 2019: 565–566]. Уведення архаїзму *столець* в обидва тексти цілком доречно, оскільки цей елемент писемної практики давніших часів доповнив інструментарій відтворення колориту відповідної епохи – і в змалюванні боротьби за гетьманську булаву в історичному романі «Чорна рада», і в описові наскрізних зв'язків церковного й світського життя в староруській поемі «Маруся Богуславка».

Гіпотетично, орієнтир П. Куліша на книжну традицію зумовив збереження **o* в історизмах. Зокрема, у всіх досліджуваних першодруках П. Куліш відбиває з **o* *Запорожжя* та похідні форми, уживані в сучасній українській мові як назви історичних понять: *на Запоробжжє* (Ч.р. 30), *запорозька* (Ж.К. 32), *на Запорожжя* (Хм. 50), *Запорозького* (М.Б. 159). Така послідовність у фіксації означеного історизму властива й мові Т. Шевченка [Жовтобрюх 1962: 48]; показово також, що в реєстр Сл.Гр. (II: 84) *Запорожжя*, *запорозький* внесено без варіантів. За спостереженнями М.А. Жовтобрюха, «голосний [i] на місці [o] в повноголосі староукраїнські писемні пам'ятки зрідка засвідчують, починаючи з другої половини XVII ст. /.../ мова народних пісень і дум у XVII – поч. XVIII ст. ще не знала в такій позиції голосного [i]: *Запорожжя*, *запорозький*» [Жовтобрюх 1979: 281]. Також **o* відбито в *Мосток мертвецький* (псл. *mostʹ*) – давній назві легендарного місця страти Байди Вишневецького⁸; Сл.Гр. (II: 432) фіксує тільки *міст*, *місток*, *місточок*, але *мостик*. Так само, припускаємо, під впливом давнішої писемно-літературної практики збережено суфіксальний [o] в деяких прикметникових онімах, серед яких прізвища відомих історичних постатей – *Виговський*, *Зіньковський*, *Калиновський*, *Ромадановський*; географічні назви – *Михайловська Стéжка*, *Романовський Кут*.

Від першодруку 1857 р. до найпізнішого видання 1909 р. простежуємо послідовність П. Куліша у відбитті **o* в тих словоформах від псл. *kostʹ*, які є, ймовірно, рухливими щодо складоподілу. Так, у текстах 1857 та 1882 рр. було зафіксовано

Самовидця», зокрема й у площині мовокоористування, пор. з наведеною вище художньою інтерпретацією П. Куліша: «...одни кричат «Бруховецького гетманом», а другіє кричат «Сомка гетманом» и на **столець** обоіх сажают /.../ И так сторона Сомкова мусіла уступати до табору своего, а сторона Бруховецького на **столець** всадили Бруховецького...» (ЛС: 90).

⁸ «Се шибениця в нас, *Мосток мертвецький*... На ній, за гак залізний зачепившись, Висів ваш Байда, Митрик Вишневецький» (М.Б. 61); «І на *Мосток мертвецький* пхнули Його з високих піднебесних мурів...» (М.Б. 62).

одиночні словоформи з [o]: *костя́мь* (Ч.р. 376), *кості* (Ор. 12); у тексті 1909 р. – дві, у яких, імовірно, збереження *o підпорядковано стилістичній меті: «...щоб сі *кості мертві воскресли для блаженства неземного...*» (М.Б. 112); «*І на костях кривавих пирували...*» (М.Б. 129).

Рефлекси *o в повноголосних структурах (у складах, які не можна однозначно кваліфікувати щодо закритості / відкритості) у мові першодруків П. О. Куліша варіативні: *безголове*, *безголове*, *головку* – *безголівья* (4:1); *воротьми* – *ворітьми* (1:9). У першому разі перевагу словоформ із рефлексом [o] (його відбито і в найбільш ранньому, і в найпізнішому першодруках) не обов'язково закорінено в східнополіське довкілля автора: написання іменника *безголов'я* з *o «було звичайним у письменників дожовтневого періоду», зокрема з [o] його зафіксовано в мові Т. Шевченка [Жовтобрюх 1962: 46]. Зауважимо, що й Сл.Гр. (І: 38) без варіантів подає *безголов'я*.

Розглянуті вище елементи фонетики мови першодруків П. Куліша є маніфестантами усталеної за його часів літературної практики східноукраїнської редакції, і як було докладно унаочнено, засвідчують безперечний зв'язок тодішньої книжної традиції з давнішим мовно-літературним стандартом, опертим на північні говори, причому його окремі маркери в аналізованих текстах стилістично зумовлені.

Єрмоленко С.Я., Мойсієнко А.К., Гнатюк Л.П. Мовотворчість Тараса Шевченка в слов'янській рецепції ХІХ–ХХІ ст. *Мовознавство*. 2013. № 2–3. С. 100–112.

Жовтобрюх М.А. Деякі особливості вокалізму поетичної мови Т. Г. Шевченка. *Праці Одес. держ. ун-ту ім. І. І. Мечникова*. 1962. Т. 152, вип. 15. С. 44–60.

Жовтобрюх М.А., Русанівський В.М., Скляренко В.Г. Історія української мови. Фонетика. Київ, 1979.

Кумеда О.П. Ідіолект П.О. Куліша на тлі східнополіського діалекту: дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2011.

Матвіяс І.Г. Діалектна основа мови в творах Пантелеймона Куліша. *Українська мова*. 2008. № 1.

Мозер М. Тарас Шевченко і сучасна українська мова: спроба гідної оцінки. Львів, 2012.

Нахлік С.К. Пантелеймон Куліш: Особистість, письменник, мислитель: наук. моногр.: у 2 т. Київ, 2007.

Федорук О. Роман Куліша «Чорна рада»: Історія тексту. Київ, 2019.

Шевельов Ю. Внесок Галичини у формування української літературної мови. Львів – Нью-Йорк, 1996.

СПИСОК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

Гр. 1895 – Гринченко Б. Д. Этнографические материалы, собранные в Черниговской и соседних с ней губерниях. Вып. 1. Черниговъ, 1895. С. 80–296.

Ж.К. – Жизнь Куліша. *Правда*. 1868. № 2. С. 19–21; № 3. С. 32–34; № 4. С. 45–46; № 24. С. 283–286; № 25. С. 296–300; № 26. С. 311–312; № 27. С. 322–324; № 28. С. 335–336.

ЗОЮР – Кулиш П. Записки о Южной Руси: в 2 т. Киев, 1994. Т. 1. 1994.

КЛ – Куліш П. Повне зібрання творів. Листи: у 2 т. Київ, 2005–2009.

ЛР – Літопис руський за Іпатіївським списком. СПб, 1908. URL: <http://litopys.org.ua/ipatlet/ipat.htm>.

ЛС – Літопис Самовидця / Відп. ред. А. Д. Скаба. Київ, 1971.

М.Б. – Куліш П. Маруся Богуславка. *Твори Пантелеймона Куліша*: у 6 т. Львів: Просвіта, 1908–1911. Т. 2. 1909. С. 5–192.

Ор. – Куліш П. Орыся. Киев, 1882.

Сл.Гр. – Словарь української мови: у 4 т. / упор. Б. Д. Гринченко. Київ: Вид-во Акад. наук УРСР, 1958.

ССУМ – Словник староукраїнської мови XIV–XV ст.: у 2 т. Київ: Наук. думка, 1977–1978.

Тв.1994 – Куліш П. О. Твори: в 2 т. Київ: Наук. думка, 1994.

Хм. – Куліш П. Хмельницина. СПб., 1861.

Ч.р. – Куліш П. Чорна рада. СПб., 1857.

REFERENCES

Yermolenko, S.Ya., Moisiienko, A.K., Hnatiuk, L.P. (2013). Taras Shevchenko's language creation in the Slavic reception of the XIX–XXI centuries. *Movoznavstvo*, 2 – 3, 100 – 112 (in Ukr.).

Zhovtobriukh, M.A. (1962). Some features of the vocalism of Taras Shevchenko's poetic language. *Works of Odessa State University I.I. Mechnykov*. Vol. 152, 44–60 (in Ukr.).

Zhovtobriukh, M.A., Rusanivskyi, V.M., Skliarenko, V.H. (1979). History of the Ukrainian language. Phonetics. Kyiv (in Ukr.).

Kumeda, O.P. (2011). P.O. Kulish's idiolect on the background of the East Polissya dialect: dis. ... cand. philol. science. Kyiv (in Ukr.).

Matvias, I.G. (2008). Dialectal basis of language in the works of Panteleimon Kulish. *Ukrainian language*. № 1. (in Ukr.)

Mozer, M. (2012). Taras Shevchenko and modern Ukrainian language: an attempt at a decent assessment. Lviv (in Ukr.).

Nakhlik, Ye.K. (2007). Panteleimon Kulish: Personality, writer, thinker. Kyiv (in Ukr.).

Fedoruk, O. (2019). Roman Kulish's «Black Council»: History of the text. Kyiv (in Ukr.).

Shevelov, Yu. (1996). Galicia's contribution to the formation of the Ukrainian literary language. Lviv – New York (in Ukr.).

LEGEND

Гр. 1895 – Hrinchenko, B. (1895). Ethnographic materials. Is. 1. (80–296 p.). Chernihiv (in Ukr.).

Ж.К. – Kulish, P. (1868). Kulish's life. *Pravda*. № 2. 19–21 p.; № 3. 32–34 p.; № 4. 45–46 p.; № 24. 283–286 p.; № 25. 296–300 p.; № 26. 311–312 p.; № 27. 322–324 p.; № 28. 335–336 p. (in Ukr.).

ЗОЮР – Kulish, P. (1994). Notes on Southern Russia. Vols. 1–2. Kyiv (in Ukr.).

КЛ – Kulish, P. (2005–2009). Complete collection of writings. Letters. Vols. 1–2. Kyiv: Krytyka (in Ukr.).

ЛР – Russian chronicle according to the Ipatiev list. (1908). St. Petersburg (in Rus.). URL: <http://litopys.org.ua/ipatlet/ipat.htm>.

ЛС – Chronicle of an Eyewitness. (1971). Kyiv: Naukova Dumka (in Ukr.).

М.Б. – Kulish, P. (1908–1911). Marusia Bohuslavka. Writings by Panteleimon Kulish. Vols. 1–6. Lviv: Prosvita. (in Ukr.).

Ор. – Kulish, P. (1882). Orysia. Kyiv (in Ukr.).

Сл.Гр. – Hrinchenko, B. (Ed.). (1958). Dictionary of the Ukrainian Language. Vols. 1–4. Kyiv: Vyd-vo Akad. nauk URSR (in Ukr.).

ССУМ – Dictionary of the Old Ukrainian language of the XIV-XV centuries (1977–1978). Vols. 1–2. Kyiv: Naukova Dumka (in Ukr.).

Тв.1994 – Kulish, P. (1994). Writings. Vols. 1–2. Kyiv (in Ukr.).

Хм. – Kulish, P. (1861). Khmelnyshchyna. St. Petersburg (in Rus.).

Ч.р. – Kulish, P. (1857). Black Council. St. Petersburg (in Rus.).

Статтю отримано 29.06.2021

Olena Kumeda

PHONETIC MARKERS OF BOOKISH TRADITION IN LANGUAGE OF PANTELEIMON KULISH

In the works about P.A. Kulish's language and his role in the history of the Ukrainian literary language there is no deep and

profound analysis of the writer's idiolect formation. The proposed observation is part of a holistic study that is devoted to study of P. A. Kulish's language due to the aestern Polissya dialect; the work is based on the primary sources (the texts published during the author's life), where their phonetic, morphological and lexical characteristics are considered. In this work the experience of the researchers of T. G. Shevchenko's language is taken into account. But it is stressed that the methodology of studying the writer's idiolect used in the thesis was improved, that is connected with the increasing basic empirical foundation (the maps of the Ukrainian Language Atlas, dialectal speech recordings, personal observations). As a result, it was found that the language of P. Kulish's first editions is generally characterized by the variability of the realization of *o in the closed syllable of multi-syllable word forms, which is justified by the dialectal basis of the writer's language.

The article considers the implementation of *o in the Kulish's language in connection with the ancient bookish tradition of the Ukrainian literary language. In particular, taking into account the evidence of dialectal sources, written monuments, as well as the linguistic and literary practice during the life of Kulish, the preservation of *o in some word forms is analyzed; it was found that, despite the undeniable influence on the language of P. Kulish specific speech environment, the considered elements of phonetics primarily reflect the established in the time of the author linguistic and literary standard of the East Ukrainian edition and at the same time show the longevity of the previous bookish tradition (*безголов'є*); attention is paid to the stylistic functions of phonetic markers of bookish tradition in the Kulish's language (*кости, покойний, заукоийний*). In this context, the subject of analysis also became lexical archaisms with *o (*гетьманський столець, церковні / апостольські стольці*), which are reflected in the texts of various genres in order to express a specific historical epoch. Among the historicisms with *o recorded *Запорожжя, Мосток мертвецький* and others.

Key words: primary sources, bookish tradition, language standard, dialect source.